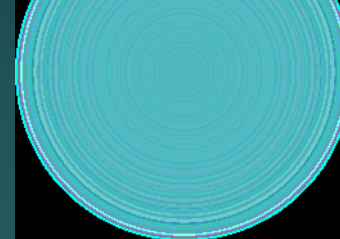

Česká filosofie

1. Jan Hus (1371-1415)

DANIEL ŠPELDA

Scholastika

- ▶ pochází z lat. *schola* a jako scholastika se označuje systém nauk a vyučování na středověkých univerzitách.

- ▶ *summy*

- ▶ komentáře

- ▶ důraz na logickou argumentaci kvestie (*quaestiones*) - „řádné disputace“ (*disputatio ordinaria*).

- ▶ hierarchie oborů: filosofie služkou teologie

- ▶ nedocházelo k upalování

univerzita

- ▶ latinský výraz *universitas* se již od 12. století užíval ve středověkém právu k označení „právnických osob“ jako byly společnosti, gildy, cechy nebo bratrstva.
- ▶ *universitas scholarium* (resp. *universitas magistrorum et scholarium*)
- ▶ studenti měli status kleriků a podléhali církevní jurisdikci
- ▶ autonomie univerzit vůči světské i církevní moci
- ▶ kolem r. 1400 asi 40 univerzit v Evropě
- ▶ čtyři fakulty: teologická, lékařská, právnická a artistická (filosofická) – ve 14. století měly čtyři fakulty jen univerzity Paříži, Oxford, Cambridge a Praha
- ▶ artistická fakulta – podmínka postupu na další fakultu
- ▶ tzv. *septem artes liberales*; trivium – gramatika, rétorika, dialektika; quadrivium – astronomie, hudba, geometrie, aritmetika.
- ▶ od poloviny 13. století – Aristotelova filosofie
- ▶ 8 let po bakaláře umění, 3 další roky mistr sv. umění, dalších 15 let na mistra teologie

realismus a nominalismus

- ▶ existence obecnin, univerzálií
- ▶ krajní realisté – platonici
- ▶ umírnění realisté – aristotelici
- ▶ nominalisté – obecniny jsou jen jména
- ▶ v Husově době dominoval nominalismus
- ▶ platonismus: demiurgos tvoří svět podle idejí; křesťanský Bůh tvořil svět podle vzorových idejí ve své mysli
- ▶ nominalisté: moc a vůle křesťanského boha nesmí být nijak omezována
- ▶ Racionalita božího jednání spočívá v nerozpornosti, nikoli v tom, že se řídí nějakým externím vzorem
- ▶ Existuje nekonečné univerzum možností, která mohla uskutečnit boží moc.
- ▶ Proč Bůh stvořil zrovna náš svět a proč náš svět vypadá tak, jak vypadá? Protože chtěl – *quia voluit*. Svět je pouhý fakt zvěcnělé moci

Augustinus - spása

- ▶ nauka o spáse: vyhnání z ráje – špatnost – Kristus
- ▶ predestinace: mohou lidé svými skutky pracovat na své spáse? Ne – nemohou si „předplácet“ štěstí
- ▶ člověk si spásu nemůže vynutit. Bůh sám rozhoduje, kdo bude spasen
- ▶ lidé nejsou schopni plnit boží příkazy kvůli hříšné povaze – některým dal Bůh milost – ti jsou schopni žít ctnostným životem – ale ani tyto lidé ve stavu milosti se nemusí dočkat spásy (jejich ctnost/milost může být jen dočasná)
- ▶ predestinace, spása, svobodná vůle – obrovská debata dodnes
- ▶ milost i spása byly nezasloužené
- ▶ většina lidí skončí v pekle – *massa damnatorum*

Augustin - eschatologie

- ▶ dualismus: predestinování a předzvědění k zatracení (Bůh předem věděl, že budou hřešit)
- ▶ svět je bitevním polem těchto skupin
- ▶ naukou o dvou obcích: *civitas terrena/diaboli* (pozemská obec) a *civitas Dei/caelestis* (boží obec)
- ▶ „Jedna je předurčena k věčnému kralování s Bohem, druhá ke snášení věčného trestu s ďáblem“ (*De civ. XV,1,1*).
- ▶ Teprve při posledním soudu budou lidé z obou pospolitostí odděleni, teprve tehdy se ukáže, kdo kam patří.
- ▶ nelze je rozeznat: hříšníci mohou působit zbožně
- ▶ církev obsahuje lidi z obou obcí – je mlatem, kde se odděluje zrna od plev

John Wycliff (Viklef) (1320-1384)

- ▶ byl proti hromadění majetku, proti nepotismu v církvi
- ▶ horlil proti také rozmařilosti, zhýralosti, nemravnému životu kněží, mnichů, řeholnic a papežů
- ▶ Církev se měla vrátit k původní chudobě a prostotě z dob prvních Kristových učedníků, tedy apoštolů
- ▶ Duchovní, kteří neobhajují příkazů Kristových, jsou kněžími Antikristovými.
- ▶ člověk, který žije v hříchu, nemůže svůj majetek užívat spravedlivě a nemůže ani vládnout

Wycliff - eucharistie

- ▶ pochybnosti o dogmatu transsubstanciace (přepodstatnění), tj. o učení, že při mši oběti dochází k přeměně chleba a vína v pravé tělo a krev Ježíše Krista.
- ▶ katolické učení: po proměňování (transsubstanciaci) zůstávají vnímatelné vlastnosti chleba a vína (barva, chuť, vůně), ale podstata chleba a vína je nahrazena podstatou těla a krve Kristovy.
- ▶ Wiclef se hrozil představy, že kněz „vyrábí tělo Boží“ nebo že věřící mohou drtit zuby tělo Kristovo
- ▶ nauka o remanenci: chléb a víno zůstanou i po pronesení konsekračních slov zachovány a Kristus je v hostii přítomen svátostně a duchovně
- ▶ obvinění z kacířství, mnohokrát odsouzeno
- ▶ kostnický koncil odsoudil 45 jeho tezí

Jan Hus - biografie

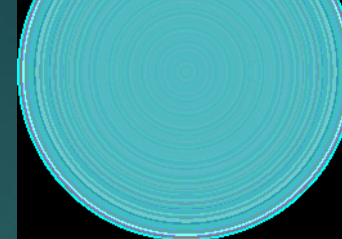
- ▶ 1393 - Hus se stal bakalářem na artistické fakultě Univerzity Karlovy. Hus v této době „nevyčníval nad ostatními ani svými vědomostmi, ani svým náboženským zanícením“ (Šmahel 233).
- ▶ 1396 - Hus se stal mistrem svobodných umění a bakalářem teologie. Jeho učitelem byl Stanislava ze Znojma. Přáteli byli Štěpán z Pálče a Jeroným Pražský (upálen v Kostnici 1416).
- ▶ 1398 - přednáší na artistické fakultě – komentáře k Aristotelovi a jiným scholastikům, vedení disputací, nic originálního
- ▶ 1400 - vysvěcen na kněze
- ▶ 1401 - děkan artistické fakulty
- ▶ 1402 – kazatel v Betlémské kapli; (nejen) čeština; během 10 let 3500 kázání; teprve zde se Hus změnil z univerzitního učenice ve vůdce hnutí

Jan Hus - biografie

- ▶ 1403 - na univerzitě se rozhořely spory o Viklefa. Čeští artisté byli realisté a obhajovali Viklefa, němečtí mistři byli nominalisté a považovali Viklefa za kacíře. Problém remanence. Hus hájil tradiční pojetí transsubstanciace (přijímání „podobojí“ vymyslel Jakoubek ze Stříbra).
- ▶ 1409 – Kutnohorský dekret. Českému „národu“ na UK náleží při hlasování u zkoušek a všech jednání vždy tři hlasy, ostatní národy mají jeden. Hus zvolen rektorem. Vzpoura proti autoritě církve
- ▶ 1410 – v Praze se začaly prodávat odpustky, Hus kázal proti nim. Konflikty s představiteli církve. Hus byl postižen klatbou.
- ▶ 1410-1413 Hus pobývá na různých místech a píše traktáty česky i latinsky
- ▶ 1414 – odjezd na kostnický koncil, od prosince vězněn
- ▶ 1415 – červen – tři slyšení před koncilem
- ▶ 1415 – 6. červenec – upálení zaživa na hranici

dílo

- ▶ Výklade viery, desatero a páteře
- ▶ Knížky o svatokupectví
- ▶ Postila
- ▶ De ecclesia (O církvi, 1413)

Husův realismus

- ▶ Viklef byl realista, Hus ho sledoval
- ▶ Bůh stvořil svět ex nihilo – tedy čistě svou vůlí a mocí
- ▶ současně obhajoval racionalitu stvoření: domníval se, že ideje existují v Boží mysli jako archetypy, vzory stvoření.
- ▶ svět má v sobě inteligibilní racionalitu
- ▶ víra v rozum
- ▶ není jasné, jestli realismus souvisel s Husovým pojetím reformy církve
- ▶ reforma světa jako uskutečnění vznešené ideje

Učení o církvi

- ▶ obecná církev: společenství vyvolených, kterým se dostalo milosti a/nebo kteří jsou předurčení ke spáse (ne všichni předurčení ke spáse musí být ve stavu milosti). Tato církev je neviditelná, nikdy se neshromáždila a nikdo neví, kdo do ní vlastně patří. Její hlavou je Kristus, jejím tělem jsou andělé a predestinovaní.
- ▶ církev viditelná, církev jako instituce, tj. včetně veškerého majetku, služebnictva a moci. Její hlavou je papež a tělem jsou kardinálové. Členy jsou předzvěděni.
- ▶ silně protipapežská orientace – reakce na dvojpapežství atpd.
- ▶ bipolární pojetí vyjadřoval Hus stále dokola metaforami „ovcí“ a „kozlů“, „havranů“ a „holubic“, „obilí“ a „plevele“, „zrna“ a „plev“.

Kdo kam patří?

- ▶ členové svaté obecné církve byli promícháni s církví římskou papežskou
- ▶ Ani Hus nemohl vyloučit, že Kristus předurčil ke spáse šlechtice nebo duchovního, který třeba nějakou dobu žil v hříchu.
- ▶ Hus spoléhal na úsudek věřících: všichni očividní stoprocentní hříšníci byli kandidáty na zatracení.
- ▶ vysoké nároky na morální integritu představitelů církve i šlechty. Každý věřící, tím spíše kněz, byl podle něho povinnen ctnostnými skutky prokazovat, že patří k opravdové církvi. Jinak je nepřítel Ježíše Krista
- ▶ Šmahel: viklefovsko-husovské pojetí nahrazovalo institucionální církev metafyzickou pospolitostí lidí předurčených ke spáse, která bylo naprosto mlhavá. Toto umožňovalo dost libovolné vynášení soudů o tom, kdo je kozlem na vinici Páně.

Husův reformní program

- ▶ jak vymezit vůči sobě povinnosti tří stavů středověké společnosti: tedy šlechty, duchovenstva a poddaných.
- ▶ 1) všichni musí poslouchat Kristův zákon a čelit nástrahám Antikrista;
- ▶ 2) církve se má vrátit k ideálu chudoby a má zavrhnout okázalost, lakotu a zhýralost;
- ▶ 3) společnost má zůstat rozdělená na tři stavy: kněží udržují Kristův zákon, šlechta vynucuje jeho prosazování, poddaní slouží šlechtě a církvi podle Kristova zákona.

Stabilita feudálního řádu: poslušnost

- ▶ pojem Kristova zákona (Viklef): Písmo má bezvýhradnou autoritu a nedodržování jeho principů má povahu smrtelného hříchu.
- ▶ a) poddaní mají poslouchat duchovní a nadřízené jen tehdy, když vydávají dobré rozkazy, tj. ty, které jsou v souladu se zákonem Kristovým, tedy s Písmem.
- ▶ b) mravní integrita nositelů autority, šlechty i duchovních. Š Hus přiznával všem, kteří sledují Boží zákon, právo neposlušnosti vůči nadřízeným, pokud ti nesledují Boží zákon.
- ▶ Poddaní musí poslouchat, ale jen toho, kdo je přesvědčí, že si zaslouží, aby byl poslouchán.
- ▶ „Nikdo není světským pánem, nikdo není prelátem, nikdo není arcibiskupem, pokud je ve smrtelném hříchu“ (Viklef). Hus to trochu oslabil, nikdo není pánem, nebo arcibiskupem, pokud svou funkci nevykonává *digne* – tedy důstojným způsobem, slušně.

Ideální společnost?

- ▶ Model „trojího lidu“, tři stavů pro něj zůstal nadále závazný.
- ▶ Hus nechtěl zrušit ani poddanství: někteří lidé se nehodí na nic jiného, než aby vykonávali hrubou práci.
- ▶ teokratická společnost řídicí se biblí. V této společnosti má každá skupina lidí přisouzen svůj úkol: modli se, bojuj nebo pracuj.
- ▶ Hus tedy věřil v etickou podmíněnost držby majetku a moci. Dobří si zaslouží majetek i moc, zlí jsou sluhové antikristovi.

Táborský radikalismus a chiliasmus

- ▶ 1420 Tábor
- ▶ Koranda, Kániš
- ▶ a) odmítání soukromého vlastnictví, protokomunistická společnost, kádě na majetek
- ▶ b) chiliasmus (z řec. *chilioi* – tisíc) je víra, že Ježíš Kristus před koncem světa a před posledním soudem založí na zemi tisícileté království štěstí a míru, jehož středem bude Jeruzalém. Pro toto přesvědčení se rovněž užívá označení milenarismus, které pochází z latiny: mille – tisíc a annum – rok.

Druhý život

- ▶ osvícenci – Dobrovský: Hus jako zastánce rozumu, který se bouřil proti církevnímu tmářství a uctívání autority.
- ▶ Palacký: nacionalismus – Hus jako bojovník proti katolické církvi a Němcům
- ▶ pozitivismus – objektivita
- ▶ Masaryk: nadčasový ideál Husa hledajícího „pravdu“, mučedník
- ▶ Pekař: Hus jako fanatik, husité jako barbaři
- ▶ marxisté (Z. Nejedlý): lidové hnutí směřující proti odstranění společenské nerovnosti a směřující k nastolení raně komunistické společnosti – exemplárně ve Vávrově filmové trilogii –
- ▶ <https://www.cslg.cz/vurce/3319-otakar-vavra/prehled/>